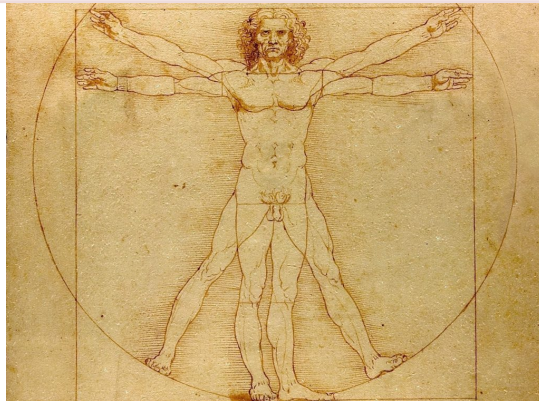

Humanizmus a kresťanské hodnoty

Roman Cardal

13. januára 2022 ✝ Spoločnosť

Zdroj: wikimedia commons

Súčasný humanizmus je jednou zo sekulárnych ideológií, ktorá nachádza odozvu aj v kresťanských kruhoch. Vnímame ho ako spojenie medzi hodnotami tohto sveta a kresťanským pohľadom na život. Spolupráca medzi veriacimi a ateistami vychádza z humanistického ideálu, že **každý človek si zaslúži základnú úctu a dôstojnosť**. S takýmto postojom nemôže nesúhlasiť žiadny kresťan, pretože je predpokladom nekonfliktných medziludských vzťahov. Možno konštatovať, že pozitívny postoj niektorých kresťanov voči ideálom sekulárneho humanizmu pramení z akéhosi komplexu menejcennosti, do ktorého ich vmanipulovala dlhodobo vedená propaganda.

Kresťanská viera bola a je vykresľovaná ako zdroj konfliktov a neúcty k iným, a preto príklon veriacich k sekulárnemu humanizmu **nadobúda charakter pokánia za hriechy Cirkvi spáchané v minulosti**. Názor, že to bolo kresťanstvo, ktoré kultivovalo mravy barbarských národov, bol zaradený medzi netolerantné predsudky a civilizačný vplyv bol naopak pripísaný modernému humanistickému svetonázoru. K nemu sa ľudia hlásia s vedomím, že odstránil nenávisť prameniacu z konfesiónálnych sporov a konečne našiel platformu, na ktorej si môžu ľudia rôznych vierovyznaní i bez vyznania spoločne podať ruky.

Humanizmus je definovaný ako životná filozofia, ktorá pripisuje človeku ústrednú dôležitosť. Nič okrem človeka v ňom nemá vyššiu hodnotu. Vhodným vyjadrením je Kantov etický postulát, podľa ktorého by sa **so žiadnym človekom nemalo zaobchádzať ako s prostriedkom, ale ako s cieľom**. Projekt osvietenecov, na ktorého uskutočnení pracoval aj Immanuel Kant, čerpal inšpiráciu z antiky. Tento odkaz na antický svet obsahoval zásadnú kritiku kresťanstva, ktoré podľa osvietenstva odcudzilo človeka sebe samému. Podľa nich bol vývoj antickej humanistickej koncepcie života násilne prerušený presadzovaním kresťanskej viery, ktorej podstata sa dostala do rozporu s tým, ako predkresťanskí myslitelia vnímali človeka, pretože sa prestala zaujímať o tento svet a o pozemský život a zamerala sa v prvom rade na fiktívne ideály nebeskej blaženosti. Táto koncepcia je dodnes vštepovaná deťom na základných školách a následne sa posilňuje v rámci ďalších vzdelávacích aktivít.

Ak sa však pozrieme na tzv. antický humanizmus, zistíme, že táto otázka nie je taká jednoznačná, ako sa bežne prezentuje. **Humanizmus sa objavil v Grécku so sofistami a Sokratom.** Už to naznačuje, že ho možno chápať prinajmenšom v dvoch veľmi odlišných významoch. Humanizmus sofistov a humanizmus Sokrata predstavovali **dva protikladné prístupy k človeku.** Preto si nemôžeme nepoložiť otázku, ktorým z týchto humanizmov sa riadia nielen osvietení myslitelia 18. storočia, ale aj dnešní filantropi. Odpoveď je úplne jasná – humanizmus sofistov dostal zelenú a sokratovská koncepcia človeka bola vytlačená mimo záujmu moderných vzdelancov, ktorí sú garanciou hlavného názorového prúdu v našej spoločnosti. Aké sú teda charakteristiky sofistického chápania človeka?

Tento problém nie je iba historickou záležitosťou. Pri jeho hlbšom štúdiu sa ukazuje, že siahla aj do našej doby. V skutočnosti si môžeme všimnúť **určité štruktúrne podobnosti** medzi situáciou v Grécku v 5. a 4. storočí pred Kristom a okolnosťami, ktoré sú typické pre našu dobu. Vystúpenie sofistov znamenalo **zásadný obrat** v dovtedajšom štýle gréckeho filozofického myslenia. Jeho predchádzajúce etapy možno označiť ako **kozmoцентриcké** a **teocentrické.** Až do príchodu sofistov sa grécki filozofi zaoberali najmä problémom kozmu a otázkou jeho božského princípu.

Výsledkom tohto prístupu bolo množstvo kozmologických interpretácií, ktorých vzájomný súlad nebolo možné zaistiť. To nemohlo viesť k postupnému vzniku pochybností o schopnosti človeka spoľahlivo interpretovať realitu, v rámci ktorej sa odohráva jeho život. Vtedajší konzervatívci si strážili predovšetkým „istoty“ spojené s náboženskými otázkami, ale rastúci skepticizmus sa nevyhol ani tejto oblasti. Prvý veľký sofista **Protagoras** to jasne deklaroval, keď vyhlásil, že o božskej sfére sa nedá nič spoľahlivo zistiť, pretože táto oblasť reality nie je nijako zrejma a ľudský život je príliš krátky na to, aby sa v nej človek správne orientoval.

Zároveň **vyhlásil, že človek je mierou všetkých vecí,** čím každého jednotlivca postavil do centra všetkého vesmírneho diania. Antický humanizmus sofistického strihu má práve túto povahu – je to **odstránenie všetkého absolútneho** a jeho prenesenie do priestoru vedomia každého jednotlivca. V ponímaní sofistov neexistuje nijaká jediná Pravda, ktorá by bola záväzná pre všetkých mysliacich jednotlivcov, ale **pluralita právd,** o ktorých zhodu sa nemožno usilovať, pretože mnohé z nich sú z princípu úplne protichodné. V skutočnosti to nie sú pravdy v silnom zmysle slova, ale iba **presvedčenia, akty viery, preferencie.** V žiadnom prípade nie sú ukotvené v stabilnej realite, ktorá je od nás nezávislá a preto sú labilné, premenlivé a neisté.

Nie je čosi podobné typické aj pre našu dobu? Treba povedať, že istá paralela s opisovanou situáciou sa priamo ponúka. **Dôraz na legitimitu plurality názorov** je jednou z charakteristík súčasného humanizmu. Tradičnú vieru v existenciu pravdy, na ktorej by sme sa mohli zhodnúť nezaujatým uplatnením našich poznávacích schopností, je nekompromisne odmietaná s odôvodnením, že tým by sme sa vrátili k **teroru jednej pravdy** so všetkými neľudskými dôsledkami, ktoré takýto postoj údajne prináša.

Ani **kresťanská viera nezostala nedotknutá** touto relativistickou reinterpretáciou ľudskej duševnej činnosti. Dnes sa rešpektovanie plurality náboženských vyznaní prikazuje v mene údajnej nemožnosti dosiahnuť istotu v podobných otázkach. Slovanami jedného modernistického teológa, **čo sa nechveje, nie je pevné.** Na podporu **neistoty kresťanskej viery** je volaná psychológia, ktorá nám podáva výklad o typológii rôznych osobností. Moderný kresťan sa dozvedá, že ak trvá na istote viery, signalizuje to patológiu

osobnosti trpiacej fóbiou z meniaceho sa sveta a utiekajúcej sa k fiktívnemu mentálnemu konštruktú nezodpovedajúcemu realite, v ktorom nemá miesto nijaká zmena ani vývoj. Neistota vo viere je prezentovaná ako znak duševnej a duchovnej zrelosti, kým túžba po istote je klasifikovaná ako choroba z tradície nevylicených veriacich.

Paralela so sofistickým humanizmom existuje aj v rovine hodnotenia **aristokratických ideálov**. Z vyššie uvedeného je pochopiteľné, že sofisti nemohli uznávať nijakú aristokratickú hodnotu. Slovo *aristoi* sa používalo na označenie „tých najlepších“ ľudí, ktorí si na základe tohto titulu osobovali prirodzený mandát k privilegovanému postaveniu v spoločnosti. Sofisti mali pravdu v tom, že hodnota názorov človeka a jeho privilégia nemôžu byť založené na krvi a rode, čo bolo presvedčenie vtedajších aristokratov. Na druhej strane nemohli ani pripustiť, žeby existovali nejaké lepšie a horšie názory a životné postoje, pretože ich relativizmus to jednoducho nepripúšťal.

Pokiaľ uplatňovali takéto rozlišovanie, iba dokazovali, že ľudské myslenie na ne nemôže rezignovať, avšak dopúšťali sa pritom zásadnej nedôslednosti. V ich prístupe nemohli existovať lepšie a horšie názory a postoje, ale iba odlišné názory a postoje. Ani naši súčasní sofisti neprichádzajú s ničím novým, keď tvrdia, že všetky názory sú rovnako hodnotné a že nikto nie je lepší alebo horší ako druhý, pretože je jednoducho iba odlišný. Praktickým dôsledkom je potom **prikázaný kult plurality, diferencie a odlišnosti** na všetkých úrovniach s výnimkou samotného relativistického kréda, proti ktorému nemožno beztrešne postaviť odlišný protinázor relativizujúci jeho prijateľnosť. Teda ani kresťania už nemôžu trvať na tom, že ich viera je lepšia a pravdivejšia než viera budhistov alebo moslimov, pretože by to znamenalo pošpinenie ideálu sekulárneho humanizmu.

Antickí sofisti boli potulní učitelia „múdrosti“ a svoj pravý domov nedokázali vidieť v žiadnej konkrétnej *polis*. Keďže hodnoty vyznávané v jednotlivých mestských štátoch nepovažovali za absolútne, ale čisto relatívne, **považovali sa za kozmopolitov**. Žiadny štát ani neuniverzálna ríša im nemohli poskytnúť teplo domova. Všade sa cítili ako doma, pretože v každej dedine nachádzali stále to isté – relatívne, v každom prípade nezáväznú „hodnotu“. Aj v našich časoch sa objavujú modernistické názory, že môžeme ľahko migrovať z jednej krajiny do druhej a z jednej cirkvi do druhej, pretože v každej z nich sa stretávame s niečím, čo nás môže obohatiť, kým my im prinášame niečo, čo môže obohatiť ich vlastné bohatstvo. Záleží iba od nášho individuálneho nastavenia, od našej voľby a od našich preferencií a cesty sveta a viery sú nám neobmedzene otvorené.

Grécki sofisti **sa považovali za osvietenecov**, ktorí vychovávali svojich súčasníkov ku kritickejšiemu pohľadu na realitu ľudského života. Aj sekulárni humanisti, ktorých ideály ostentatívne vyzdvihujú najmä liberálni kresťania, sa pasujú do role osvietených mysliteľov, ktorých úlohou je poukazovať na tmárstvo konzervatívnych veriacich. Humanizmus spočívajúci na relativizme však nie je tou verziou humanizmu, ktorú by kresťanstvo malo považovať za svojho spojenca. Pretože potom by sa museli rovnako uznávať aj hlboko protikresťanské ideológie, ktorých moderná doba vygenerovala nemalé množstvo. Podľa relativistickej logiky aj tieto treba akceptovať a rešpektovať. To by kresťanom poskytlo osobitnú príležitosť uplatniť Kristov príkaz, aby nastavili tváre tým, ktorí ich bijú a pľujú na nich. Nie je však ťažké pochopiť, že Kristova výzva spočíva na inom princípe, ktorý nemá nič spoločné so zásadami moderného relativistického humanizmu.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/humanizmus-a-krestanske-hodnoty/>